

ויקרא פרק יג

(מה) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא :
(מו) כל ימי אשר הנגע בו וטמא טמא הוא בדרך ישב מחוץ למחנה מושבו : o

יחזקאל פרק כד

(טז) בן אדם הנני לקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תקפד ולא תבכה ולוא תבוא דמעתך :
(יז) האגך דים מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך וינעליך תשים ברגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל :

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף טו עמוד א

אבל חייב בעטיפת הראש, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל +יחזקאל כ"ד+ ולא תעטה על שפם - מכלל דכולי עלמא מיחייבי. **מנודה מהו בעטיפת הראש?** אמר רב יוסף: תא שמע: והן מתעטפין ויושבין כמנודין וכאבלים עד שירחמו עליהם מן השמים. - אמר ליה אביי: דלמא מנודה לשמים שאני, דחמיר. **מצורע מהו בעטיפת הראש?** תא שמע: +ויקרא י"ג+ ועל שפם יעטה - מכלל שחייב בעטיפת הראש, שמע מינה.

תלמוד ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ג דף פב טור ד/ה"ה

ולא תעטה על שפם מיכן שהוא צריך לכסות את פיו ויכסיה מלרע אמר רב חסדא דלא יהוון אמרין פומיה הוא חשש

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: כל קרע שאינו בשעת חימום - אינו קרע, וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים - אינה עטיפה. מחוץ רב נחמן עד גובי דדיקנא.

רש"י מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

גובי דיקנא - גומות שבלחי, למטה מפיו.

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף ב עמוד ב

הכל חייבין בציצית לאיתווי מאי? לאיתווי קטן היודע להתעטף, דתניא: קטן היודע להתעטף - חייב בציצית.

תוספות מסכת ערכין דף ב עמוד ב

היודע להתעטף - משום דאמר במ"ק (דף כד). כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם עד שפמם כדאיתא במדרש ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית א' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל היודע להתעטף וא"ת למ"ד חובת טלית אפי' אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית וי"ל דמ"מ לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המחוייבים ויודע להתעטף והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם) ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכין להתעטף בציצית דהכי דייק [בפרק ב' דשבת] [דף כה: ושם] דקיימא לן [הכי].

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ו

הלכה י

העושה לולב לעצמו או ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כשהוא נוטלו או ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב וצריך לברך עליו כל שבעה העושה ציצית לעצמו או ברוך שהחיינו כשהוא מתעטף או ברוך אשר קדש' במצ' וצו' להתעטף בציצית וצריך לברך עליו בכל יום העושה תפלין לעצמו או ברוך שהחיינו כשהוא מניח ברוך אשר קד' במצ' וצו' להניח תפלין מאימתי מניחן בשחרית לא הניחן בשחרית מניחן כל היום כולו

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת שלח לך [דף קד עמוד ב]

...וכשיאיר היום מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית. ועטיפתו כעטיפת ישמעאלים...

רמב"ם הלכות אבל פרק ה

הלכה יט

מנין לאבל שאסור בפריעת הראש, שהרי נאמר ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל ששאר האבלים חייבין בעטיפת הראש, והסודר שמכסה בו ראשו עוטה ממקצתו מעט על פיו, שנאמר ועל שפם יעטה ואונקלוס תרגם כאבלא ע יתעטף.

הגהות מיימוניות הלכות אבל פרק ה הלכה יט

[ע] כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים לאו עטיפה היא מחוץ ר"ג עד גובה דדיקנא וכן ראיתי נוהגין בספרד אבל באלה המלכיות לא נהגו מפני שמביא לידי שחוק גדול בין העכו"ם ועבדים ושפחות שבינינו סמ"ג:

טור יורה דעה הלכות אבילות סימן שפו

אבל חייב בעטיפת הראש פירוש שיכסה ראשו ולא יהא ראשו מגולה ואמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה ואמר רב נחמן על גובי דיקנא וכתב רב האי דיקנא הוא שער שעל הלסתות ועטיפה זו למעלה מן החוטם וישמעאלים נראין עדיין שמחזירין קצת המצנפת על פניהם ועל ראש החוטם שלהן ורב מתתיה ששאלת עטיפת הראש בטלית או בסודר מתעטף בטלית או בסודר ושפיר דמי כתב הרמב"ן ה"מ שצריך עטיפה בכל היום אבל כשבאים אחרים ומנחמין מגלה ראשו מאותו עטיפה לכבוד כדתיניא באבל רבתי נסתם הגולל מכסה ראשו בא לעמוד בשורה מגלה ראשו פירוש לכבוד העם יצאו חוץ לשורה מכסה ראשו ונכנס לביתו באו אחרים לנחמו ה"ז מגלה ראשו ופוטין:

ספר העיטור הלכות ציצית

חלק השלישי על עטיפתה בחזקת טלית של חכם צריך שיהיה חלוקו נראה מתחתיו טפח ודרך העטיפה רחבה לקומת האיש ומחזיר שתי ציצת לפניו ושתים לאחוריו כדי שיהיה מוקף במצות ויכסה בו ראשו שלא יעמוד בגילוי הראש ורבותינו הגאונים כתבו ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים עטיפה גמורה. ומסתבר לן דעטיפת ישמעאלים לא הוזכרו אלא גבי אבילות דא"ש קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה מחוי ר"נ עד גבי דדיקנא ובירוי צריך לכסות את פיו ובבלי מה עדשה אין לו פה אף אבל אין לו פה והתם הוא דכתיב לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע מחייבו ובמצורע כתוב ועל שפם יעטה ובמנוחה מבעי לן אבל כ"ע לא מחייבי בעטיפת הראש כלל דא"כ יכסה את פיו וכי ר"ש שהיה מתכסה בסדינין המצוייצין וכן חתנים מי היו מתעטפין בכך ורב יהודה אמר אינש צניעא ולא הוה שדר גלימא אטו כל יומא הכי קאי וגבי בהמ"ז דאמר ר"פ מתעטף ויטיב משום דחזינן ביה עיטוף כעטיפת ישמעאלים הוא וגבי ציצת נמי אף על גב דמברכין להתעטף בציצת לשון כסות היא כדכתיב אשר תכסה בה שמכסה בכסות והולכין ועוסקין בעסקיהן פעמים בכסוי הראש פעמים בגלוי הראש והרב קרובנו חלקו עם שבע כתות הצדיקים אמר בשם הרב בן מרן לוי בכתב ששגר לאדוני הרב אבא מארי ז"ל שאלו המכסין בטליתות תחת המקטורין אין עושין מצות ציצת מאשר תכסה בה ומיהו דמלאכא דא"ל ציצת מה תהא עליהן ואי ס"ד דאית ביה מצוה לכסי בה תחת סרבלא ולדעתיהו דלא עביד מצוה מן המובחר והמקיים אותה צריך להתכסות על כל מלבושיו ועטיפתו כעטיפתו ישמעאלים שיהיה עטיפה גמורה אבל נ"מ לברכה דבשעת עטיפה קודם שלובש מלבוש העליון וזכר לציצת היא ומסתבר לן דאשר תכסה בה לדרשא אחרינא הוא דאית ולרבוני אתי ולא למעוטי כדאמרין אשר תכסה מ"מ ולר"ש לאתויי כסות לילה וסומא ולרבנן לאתויי בעלת ה' וא"כ הו"ל למעט תותי גלימא א"ו אשר תכסה בה קרי' ומצות ציצת איכא וקשיא דמלאכא ליתא דאיכא למימר ולטעמיך עלוי סרבלא אלא מאי אית לך למימר דלא צריך ליה למפטר נפשי' בהכי ועביד טלית דלאו בר חיובא תותי סרבלא נמי לא מפטר נפשיה בהכי והרב חביבי ז"ל אתיא ראייה מדר"י דאמר אינש צניעא הו' ולא הוה שדר גלימא כל יומא ש"מ דלאו אורח ארעא למשדי טלית מצוייצת תותי גלימא או תותי כפולה. דא"כ [דף עה עמוד ב] למה שדיי' כולה יומא ונכסי' אלא דבעינן שיהא נראה כדכתיב וראיתם אותו וכדמחייב כסות יומא משום דישנה בראי' אצל אחרים וקרי' בי' וראיתם ה"נ וראיתם נמי דקאמר רחמנא לא אכל שעתא ולא אטלית אלא אציצת וכל שעתא מצי חזי ליה דאלת"ה למ"ד חובת טלית מאי וראיתם אותו איכא אלא כיון דבעידנא דעטיפה איכא ראי' לדידי' ולאחריני זה ראייה מעלמא היא ואותן שמקבצין הציצת בשעת ק"ש ומעבירין ע"ג עיניהם אפשר שנהגו משום דכתיב וראיתם אותו ע"ש שהיה עטיפתם תחת המלבוש והחכם ר' טוביה אמר מנהג הוא מפני חיוב מצוה ולא נתחייבו ישראל בכך. א"כ בתפילן כשקורא וקשרתם ובמזוזה וכתבתם ילך לביתו ויקרא. ואפשר שיש סמך בהגדה:

טור אורח חיים הלכות ציצית סימן ח

הלכות ציצית:

ומיד אחר נטילת ידיו יתעטף בציצית מעומד וסדר עטיפתו פירשו הגאונים כעטיפת ישמעאלים שהיא עטיפה גמורה ובעל העיטור כתב דלא בעינן כולי האי אלא כדרך בני אדם שמתכסין בכסותן ועוסקין במלאכתן פעמי' בכיסוי הראש ופעמים בגילוי הראש ודרך העטיפה רחבה לקומת האיש ומחזיר ב' ציציות לפניו וב' ציציות לאחוריו שיהא מסובב במצות ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש ויברך להתעטף בציצית...

בית יוסף אורח חיים סימן ח

ב (א) וסדר עטיפתו פירשו הגאונים ז"ל כעטיפת ישמעאלים שהיא עטיפה גמורה. נראה שטעמם מדמברכין להתעטף בציצית כדאיתא בפרק בתרא דתוספתא דברכות (פ"ו הט"ו) אלמא עיטוף בעינן ובפרק אלו מגלחין (מו"ק כד.) אמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה מחוי רב נחמן עד גובי דיקנא. ופירש רש"י מחוי רב נחמן. עטיפת ישמעאלים: גובי דיקנא. גומות שבלחי למטה מפיו: ובעל העיטור (שער ב ח"ג) כתב דלא בעינן כולי האי אלא כדרך שבני אדם מתכסין בכסותן וכו'. נראה שטעמו מדאיתא בפרק אלו מגלחין דרב פליג עליה דשמואל ומשמע דסבירא ליה דעטיפת הראש אף על פי שאינה כעטיפת הישמעאלים הוי עטיפה וקיימא לן דבאיסורי הלכה כרב לגבי שמואל. ורבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל כתב שטעמו דלא בעינן עטיפת ישמעאלים אלא גבי אבילות אבל גבי ציצית שהתורה חייבה אותו בכסות שאדם מתכסה ככה יהיה החיוב [נאמר שלשון להתעטף לשון כסוי הוא בזה הענין עכ"ל. ואחר זמן רב בא לידי בעל העיטור וכתוב בו כלשון הזה רבותי הגאונים כתבו עטיפתה כעטיפת הישמעאלים עטיפה גמורה ומסתברא לן דעטיפת ישמעאלים לא הוזכרה אלא לגבי אבילות דאמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה מחוי רב נחמן עד גובי דיקנא פירוש צריך לכסות פיו והתם הוא דכתיב (יחזקאל כד יז) לא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מחייבי ובמצורע

כתיב (ויקרא יג מה) על שפם יעטה ובמנודה קא מיבעיא לן (מו"ק טו.) אבל כולי עלמא לא מחייבי בעטיפת הראש דאם כן יכסה פיו וכי רבי יהודה בר אילעי שהיה מתעטף בסדינים המצוייצים (שבת כה:) וכן החתנים מי היו מתעטפים כל כך ואף על גב דמברכין להתעטף כיסוי דכתיב (דברים כב יב) אשר תכסה בה שמנהג בני אדם שמכסין בכסותן והולכין ועושין עסקיהם פעמים בגילוי הראש פעמים בכיסוי הראש עכ"ל **זה מבואר כדברי רבינו הגדול ז"ל:**

ג, ו (א) ודרך העטיפה רחבה לקומת איש. גם זה מלשון בעל העיטור (שם) כלומר מפני שדרך עיטוף כך הוא. ומלשון זה יש ללמוד דטלית קטן שלנו לא נפקין ביה ידי חובת ציצית שהרי אין רחבו לקומת איש. וכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל ומיהו מאחר שכתב רבינו בסמוך שאם יש לו ציצית בחלוקו יכול ללבשו מיד וכו' יש ללמוד שהוא סובר דשפיר נפקין בהני טליתות קטנים ידי חובת ציצית דכל בגד שיש לו ארבע כנפות חייב בציצית ומה שכתב ודרך העטיפה רחבה לקומת איש שרוצה לומר רוחב הבגד לקומת איש לא אמר זה אלא על צד היותר טוב לא לעכב ע"כ. ואפשר דהכי קאמר דרך העטיפה רחבה לקומת איש ונמצא ששתי ציציות נופלים לו מצד ימין ושתיים מצד שמאל וצריך שיחזיר שתי הציציות לפניו ושתיים לאחוריו ובטלית קטן ממילא הם שתי ציציות לפניו ושתיים לאחוריו ומשום הכי נקט רחבה לקומת איש משום דבהאי גונא הוא שצריך לומר בה ומחזיר שתי ציציות לפניו ושתיים לאחוריו: וכתוב במרדכי (ה"ק סי' תתקמג) דהני טליתות קטנים שלנו אינם מן המובחר דלא מיקרי אשר תכסה בה ואף ראשו משמע קצת שצריך לכסות מדבעינן בפרק התכלת (מנחות מ:) שיעור טלית שהקטן מתעטף בו ראשו [ורובו] וגדול יוצא בו עראי וכו' משמע שצריך שיהא עליו שם מלבוש ראוי לכסות לכל הפחות לקטן וסימן לדבר שאנו מברכין להתעטף בציצית וכן באבל עטיפת הראש ולכך קורא רבי תגר על העושין בין בציצית בין בלא ציצית כי רפיא בידיה משום ספק מעשה להניח טלית בת ארבע כנפות בלא ציצית. ובעל ארחות חיים כתב שמצא בתשובה שהעושה טלית כזה ומברך להתעטף עובר על לא תשא: ובנמוקי יוסף (דף פ"ו) (ציצית יא:) כתוב לסתור טענות אלו שמה שמברכין להתעטף אפשר שהוא לפי מנהגם אבל משורת הדין כל כסות של ארבע כנפות חייבת בציצית ויוצא בו ממצות ציצית אף על פי שאין בו לא כיסוי ולא עיטוף דרחמנא (בגדיכם) [בגדיהם] [במדבר טו לח] וכסותך (דברים כב יב) קאמר וכל מלבוש וכסות במשמע ואי משום אשר תכסה בה ההוא לאו לכיסוי הגוף או עטיפת הראש אתא אלא (מנחות מג.) לרבות כסות סומא או בעלת חמש והרי אמרו (שם מ:) טלית שהקטן מתכסה בה וגדול יוצא בה עראי שהיא חייבת ומסתמא אין בה לגדול כדי עטיפת הראש וכיסוי רוב גופו אלא ודאי כדאמרן וכן פשט המנהג בכל ישראל לעשות טליתות קטנים שלובשין שלא מיעטו (שם מג.) מוראיתם אותו (במדבר טו לט) אלא כסות לילה או כסות סומא ולא כסות שתחת המקטורן וכן פסק הרב בעל הלכות ז"ל ואין להרהר בזה עכ"ל וכן הסכים בעל העיטור: ובתורת הדשן (סי' מה) כתב בשם הר"ח אור זרוע (שו"ת מהר"ח אור זרוע סי' ד) שמהר"ם הורה לברך על טלית קטן שיש לו בית הצואר ולובשין אותו ושאביו כתב דלא מחייב דרך לבישה אלא דרך עיטוף מדמברכין להתעטף ומהך דאור זרוע ראיתי כמה תלמידי חכמים נהגו לתלות טלית קטן ברצועה בצואר ומונח כל הטלית מאחוריהם למעלה בכתפיים רק שתי ציציות העליונות נכפלו לפנייהם על החזה ולדעתם בדרך זה חשיב עיטוף ולא לבוש ונראה דבאותו דרך נמי לאו עיטוף מיקרי דעיטוף בכל מקום משמע עטיפת הראש ובימיהם היו רגילים בכסות המכסה הראש והגוף ולכך תקנו לברך להתעטף בציצית ולדין דכל כסות שלנו רק לכסות הגוף אין נראה כלל שתפטר מציצית דעיטוף לא כתיבא ולא רמיזא באורייתא עד כאן. והאגור (סי' כח) כתב בשם מהר"י מולין (תשו' מהרי"ל החדשות סי' ד) שעל פי אור זרוע נהגו קצת לעשות חתיכה מרובעת ברצועות אכן יש לעשות הכתפיים רחבים מכאן ומכאן דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה (עי' עירובין י:). ומהר"י קולין כתב בסימן קמ"ט שאין לסמוך על מה שכתב הר"ח בשם אביו דלא מחייב דרך לבישה אלא דרך עיטוף שכבר נהגו כל ישראל לברך על אותן טליתות של ארבע כנפות עשויות כעין גרוטיא וגם האגור כתב בשם מהר"י מולין על תואר צורת טלית קטן לא ראיתי נוהגין לעשות בו לולאות אלא כמנהגינו בבית הצואר וכן נהגו גדולי ארצנו ולא חשו על אור זרוע. ורבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל כתב ג"כ להעמיד דהני טליתות קטנים אף על פי שאין בהן עיטוף שפיר נפקין בהו ידי חובת ציצית ובסוף דבריו כתב והרוצה לדקדק במצוה ולקיים מצות עטיפה בציציות שלנו יקח הציצית בשעת הברכה וישים אותו על ראשו רחבו לקומתו ובזה יצא קצת ידי חובתו וכיוצא בזה כתוב בתורת הדשן (שם) וזה לשונו והנהג בטלית שיש לו בית הצואר יעשונו קצת גדול שיוכל לכסות ראשו ורובו מאחוריו ובשעת ברכה יעטפנו על ראשו ויפשיטנו לאחוריו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ארבע אמות ואחר כך ימשכנו מעל ראשו לפניו שיהיה נתלה בצוארו בבית הצואר של טלית ואם תאמר לפי דעת אור זרוע אין שום מצוה במה שהוא לבוש ציצית כשהוא בצוארו יש לומר דאין קפידא כל כך רק על תחלת חיוב המצוה לא על שיהיו המצוה והביא ראה קצת לדבר:

ד ומחזיר שתי ציציות לפניו ושתי ציציות לאחוריו וכו'. גם זה מדברי בעל העיטור (שם) וכן כתוב ברוקח (סוף סי' שסא) וכתב דאיתא במדרש (אבכיר הובא בילקוט פרשת בשלח) בפסוק (שמות יד כב) והמים להם חומה שהכריז גבריאל למים שאחריהם הזהירו שעתידין להשליך כנף ציצית וקשר של תפילין לאחריהם ובהגהת מיימון סוף הלכות ציצית (פ"ג אות כ) מייתי ירושלמי דקאמר גבי קטן לא סוף דבר להתעטף אלא שיודע להשליך שתי כנפות לאחוריו:

ב (ב) ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש. גם זה מדברי בעל העיטור (שם) ונראה דלאו למימרא שיכסה ראשו כדי שלא יהא בגילוי הראש לגמרי שאין זה מענין מצות ציצית ועוד דהיאך הלך לעשות צרכיו וליטול ידיו בגילוי הראש אלא היינו לומר שאע"פ שראשו מכוסה דרך צנועים להטיל סודר או טלית על ראשם וכדאיתא בשלהי פרק קמא דקדושין (כט:) משתבח ליה רב חסדא לרב הונא ברב המנונא דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא חזייה דלא פריס סודרא א"ל מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא ופירש רש"י דלא פריס סודרא כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשם עכ"ל ופשיטא שלא היו הבחורים הולכים בגילוי ראש ממש אלא ודאי היינו סודר או טלית שפורסין על

הראש לצניעות ולפי שכיסוי זה מכניע את לב האדם ומביאו לידי יראת שמים וכדאיתא בסוף מסכת שבת (קנו: וע"ש) דאמרה ליה אימיה לרב נחמן בר יצחק כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא לכך כתב שיכסה ראשו בטליתו כדי שלא יהא בגילוי ראש מסודר או טלית שדרך ליתן על כסוי התחתון שבראש. ואפשר דהכי קאמר יכסה ראשו בענין שלא יהא בגילוי ראש מטלית של מצוה שצריך שיכסה ראשו בציצית לקיים מצות ציצית מן המובחר:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח

סעיף א

(א) א [א] יתעטף בציצית ויברך (ב) ב [ב] <א> מעומד.

סעיף ב

סדר עטיפתו <ב> כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש פעמים (ג) בגילוי הראש, [ג] <ג> ונכון שיכסה ראשו (ד) ג בטלית.

סעיף ג

[ג*] (ה) טליתות קטנים שלנו שאנו נוהגים ללבוש, אף על פי שאין בהם עיטוף, (ו) <ד> יוצאין בהם ידי חובת ציצית, וטוב להניח אותו על ראשו רחבו לקומתו ולהתעטף בו, ד ויעמוד כך (ז) מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות, (ח) ה ואח"כ ימשכו מעל ראשו וילבישו.

סעיף ד

מחזיר שתי (ט) [ד] ציציות לפניו, ושתיים לאחריו, כדי שיהא מסובב במצות.

סעיף ה

מברך: להתעטף (י) ז [ה] בציצית. אם שנים או ח שלשה מתעטפים (יא) <ה> בטלית (יב) [ו] כאחת (פי' בפעם אחת), כולם מברכים. (יג) ואם רצו, (יד) אחד מברך ט והאחרים (טו) יענו אמן.

סעיף ו

על טלית קטן יכול לברך להתעטף, אף על פי שאינו מתעטף (טז) <ו> אלא לובשו. הגה: וי"א שמברכין עליו: [ז] <ז> על מצות ציצית, וכן נוהגין (זי) ואין לשנות (כל בו סי' כ"ב ונ"י בה"ק דף פ"ו ע"ב).

ט"ז אורח חיים סימן ח ס"ק ב

(ב) כדרך בני אדם. - אף על גב דגבי אבל בעי' עטיפה שיכסה גם פיו היינו מדכתיב לא תעטה על שפם אבל לענין ציצית אף על גב דמברכין להתעטף מ"מ היינו כסוי דכתיב אשר תכסה בה כדרך מנהג בני אדם להתכסות:

מגן אברהם סימן ח ס"ק ב

ב מעומד - פי' הברכה והעטיפה שתיהן יהיו בעמידה וצ"ע דבי"ד ר"ס שכ"ח משמע דמותר לברך מיושב והוא משנה שלימה וי"ל דהפרשת חלה אינו מצו' כ"כ דאינו עושה אלא לתקן מאכלו דומיא דשחיט' כנ"ל עמ"ש סי' תקפ"ה ואותן המניחין הטלית המקופל ומשלשלין אותו סביב הצואר על כתפיהן לא יצאו י"ח [מ"ב] ובכתבים כתוב שצריך להתעטף עד פיו כעטיפת הישמעאלים כדי הילוך ד"א ואחר כך יתעטף עד החזה פנים ואחור וכ"כ בל"ח שעיקר העיטוף בגוף עסי' י' ס"י:

שערי תשובה סימן ח ס"ק ג

[ג] ונכון שיכסה - עבה"ט ועיין במשאת בנימין סי' מ"ח עוברי דרכים שמניחין הטלית כשהוא מקופל ומשלשלים סביב צאוורם על כתפיהם בענין שקצה האחד כשהוא מקופל עם הציצית יורד לפניו מימין וקצה השני עם ב' ציצית יורד משמאל אין יוצאין בכה"ג ידי מצות ציצית וגוערין בהם דכה"ג לכ"ע לאו עיטוף הוא ע"ש, וכתב בדבר שמואל סי' קכ"ג עטיפת הטלית מצוה שיהיה הטלית על הראש ולא על כתפיהם לבד ובמקום שנהגו הרוב שאין מכסין ראשם ומקפידין על המיעוט שמכסים ראשם יש להם לעשות כפי מנהג המרובים ע"ש, ונראה דהיינו אחר הברכה בשעה שהוא עטוף בו להתפלל אבל בשעה שהוא מברך עליו ומתעטף בו מיד אז בעת ההוא יכסה ראשו בטלית ולא יסמוך על השלכת הטלית על כתפיו לבד ובזה אין לנו להשגיח במנהג המרובים שהוא מנהג בטעות שלא יצאו י"ח ברכה כמ"ש בשם המ"ב וכ"כ ג"כ הרדב"ז ח"ב סי' שמ"ב אותן שאין מכסין הראש עושין שלא כדין וכן נהגו ומנהג אבותינו תורה היא ע"ש, ובדבר שמואל שם הזכיר מתשובה זו של הרדב"ז ע"ש:

משנה ברורה סימן ח

(ג) בגילוי הראש - דאע"ג דמברכין להתעטף כיסוי הגוף לחודיה הוי עיטוף והוא עיקר העיטוף. ועוברי דרכים שמניחין הטלית כשהוא מקופל ומשלשלים סביב צוארם על כתפיהן [ו] אין יוצאין ידי חובת ציצית בזה דבכה"ג לכו"ע לאו עיטוף הוא:

(ד) בטלית - שכיסוי זה [ז] מכניע לב האדם ומביאו לידי יראת שמים. ועיין בט"ז שדעתו דנכון שלא יסיר הכובע הקטן שעל ראשו בעת התפילה אף שהוא מכסה ראשו בהטלית ג"כ. וכתב הב"ח דצריך שיהא הטלית על ראשו מתחלת התפלה עד סופה. ועכ"פ יעמוד כך מעוטף [ח] לפחות כדי הילוך ד"א. כתוב בכונות האר"י ז"ל היה מכסה הטלית על התפילין של ראש [ט] ועיין ס"ס כ"ז דעכ"פ לא יכסה לגמרי. בשעת עטיפה מכסה ראשו בהטלית עד שיגיע [י] עד פיו ומשליך כל הארבע ציציות [יא] לצד שמאל כדי הילוך ד"א ואח"כ יסיר העטיפה עד שהש"ר יהיה נראה קצת וכנ"ל

ויעמיד כ"א מהציצית על מקומה וכדאיתא בסעיף ד' וזהו העטיפה שיוצאין בה לכו"ע ולא כמו שנוהגין איזה אנשים שמושכין הטלית על עצמן עד שמגיע הראש לחצי אורך הטלית ומתעטפין בו דזהו איננו נקרא עטיפה עיין במ"ק כ"ד ע"א. משמע בגמרא שבחור [יב] לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא ת"ח:

שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן א

שאלה: האם יש צורך מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת הישמעאלים, ובדבר הנוהגים שבשעת עטיפתם מכסים ראשם ופניהם לגמרי בטלית, האם הם עושים כהלכה?.

תשובה: במועד קטן (טו ע"א) אמרו, אבל חייב בעטיפת הראש. ואמרו עוד שם (כד ע"א) כל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה. והסביר רב נחמן, שהעטיפה תהיה עד הגומות שבלחי למטה מפיו. וכתב הטור אורח חיים (סימן ח'), סדר עטיפת הטלית, פירשו הגאונים שצריכה להיות כעטיפת הישמעאלים שהיא עטיפה גמורה, שכן הנוסח של הברכה להתעטף בציצית, (וכדאיתא בתוספתא ברכות פרק ו' הלכה טו). אבל בעל העיטור כתב, שאין צורך בכך, אלא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי. וכתב מרן הבית יוסף בשם רבינו יצחק אבוהב, כי מה שאמרו במועד קטן שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה, זהו רק לענין אבלות, אבל לגבי ציצית שנאמר בה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, די לנהוג כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם. ואף נוסח הברכה להתעטף בציצית אינו אלא לשון כיסוי. (וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל בראשית כד סח, ותקח הצעיף ותתכס, ונסיבת רדידא ואתעטפת ביה. ובדברים כב יב, אשר תכסה בה, דתתעטפון בה). וכן פסק מרן בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן ח' סעיף ב'): סדר עטיפת הטלית הוא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי, ונכון שיכסה ראשו בטלית. ולפי זה אין חיוב מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת הישמעאלים, שלא נאמר כן אלא לענין אבלות. (וראה בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן א' אות ב', ובערך השלחן סימן ח' סק"א). ומכל מקום המנהג לעשות כעטיפת הישמעאלים גם בציצית, שכן נאמר בפסיקתא זוטרתא (סוף פרשת שלח לך): ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים. וכן דעת התוספות בערכין (ב ע"ב) בד"ה היודע להתעטף. ע"ש. וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן מה), שעל כל פנים בשעת הברכה יש להתעטף בטלית בכיסוי הראש, ויעמוד כך מעוטף בטלית לפחות כדי הילוך ארבע אמות, ולאחר מכן ימשכנו מעל ראשו ויורידהו על כתפיו. ובאופן שכזה יתאים הנוסח להתעטף בציצית לכל הדעות. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ד' חו'). ע"ש. ורבינו חיים ויטאל בשער הכוונות (דף ד' ע"א) הביא שיטת הגאונים שצריך להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים, ושכן כתב רבינו סעדיה גאון, וסיים, ולכן לאחר שבירך להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, ויחזיר שתי כנפות הציצית שבצד ימין לצד שמאלו, באופן שיתחברו שם כל ארבע כנפות הציצית, ויהיו תלויים מאחוריו בצד שמאל. וטוב ונכון לעשות כן, ולפחות ישאר מעוטף כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות לאחר הברכה, ואחך כך יסיר את העיטוף מעל צוארו. וכן היה מנהגו של מורי האר"י ז"ל. (ונתן שם טעם לדבר על פי הסוד) +ועיין בדעת זקנים מבעלי התוספות (פרשת בשלח יד כט), והמים להם חומה, שהיה גבריאל מוכריז ואומר למים שבימינם של ישראל, הזהרו בישראל שעתידים הם לקבל תורה מימינו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר מימינו אש דת, למו, וחוזר ואומר למים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידים הם להניח תפילין בשמאלם וכו', וחוזר ואומר למים שלאחריהם, הזהרו בישראל שעתידים הם להתעטף בציצית מאחוריהם, והמים היו נעשים חומות. (והרוקח סימן שסא הביא דבר זה בשם מדרש אבכיר. וראה עוד בספר האשכול ח"ב עמוד קה. ובאור זרוע ח"ב סי' שיד). וסיימו התוספות, ולפי המדרש הזה היה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציציות לאחוריו, ולי נראה שאינו צריך, שזה שאמרו כן במדרש, היינו בשעת עטיפת הטלית, שבאותה שעה כל הטלית והציציות מאחוריהם. ע"כ. וכן כתב בשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סוף סימן תקעא) בשם הרמ"ה. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת לב חיים חלב ב' (סימן קסח). ודו"ק. + וכתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן ח' סק"ד) שכן מנהגו. וכן כתב בספר שלמי צבור (דף לב ע"ב). ועיין בשו"ת הרדב"ז חלק א' (סימן שמג), וחלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן ג), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קכג), ובספר אות היא לעולם חלק א' (דף פו ע"ב), ובספר אמת ליעקב נינו (בקונטרס שפת אמת סימן מה), ובספר בן איש חי (פרשת בראשית אות ה'). ודו"ק.

אולם הדבר ברור שעטיפת הטלית צריכה להיות סביב הצואר והגרונן, ואין לכסות בעטיפה את כל הפנים והעינים, כפי שיש נוהגים מאחינו האשכנזים, שהרי בודאי אין זו כעטיפת הישמעאלים, שדרכם בעטיפתם לגלות חלק מהפנים והעינים, כדי שיוכלו לצאת ולבוא, ולראות נכוחה בעת שעוסקים במלאכתם, ואם יהיו עיניהם מכוסות, הלא יפלו במהמורות בל יקומו. וכן מבואר בדברי מהר"ח בשער הכוונות הנ"ל ובשאר האחרונים. ועיין עוד ביורה דעה (סימן שפו), ובשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קכג) הנ"ל. ע"ש. ובילקוט שמעוני (רמז תשכג), כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אמר דוד, רבונו של עולם, אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצות, בראשי וכו' אני מניח תפילין בראשי, בצוארי עטיפת ציצית, בעיני וראיתם אותי, בפי תהלת ה' ידבר פי וכו'. ע"ש. (וכן הובא בשו"ת הרדב"ז חלק א' סימן שמג וחלק ג' סימן תקעא). והנוהגים להתעטף בטלית ומכסים פניהם ועיניהם בטלית, מנהג טעות הוא בידם, וכמו שהעיר בצדק הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סימן ח'), והביא שמר זקנו הגאון מהר"ש תמה מאוד על הנוהגים כן, שחושבים שכן היא עטיפת הישמעאלים, ואיך יתכן לומר כן, כי איך יוכלו הישמעאלים ללכת באופן כזה, הלא כשול יכשלו ויפלו בפחתים ובבורות, וינגפו רגליהם וכל גופם. והרי לא שמענו מעולם שאדם אחר יוביל את הישמעאלים, כמו שמוליכים את הסומא, שדבר זה מביא לידי גיחוך, וכן מוכח מהש"ס בכמה מקומות שאין זו דרך עטיפת הישמעאלים, וגם עתה עינינו הרואות בארצות המזרח ובארץ ישראל, שהערבים אשר מנהג אבותיהם הישמעאלים בידיהם, גם במלבושם,

שמשליכים הכפייה סביב צוארם, ואינם מכסים כל פניהם בעטיפתם. עת"ד. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי פרומר (סימן ג אות ג). ע"ש. (וראה עוד שם בסוף סימן א בד"ה דרך אגב). וכן כתב הרה"ג רבי אברהם חיים נאה בספר קצות השלחן (בדי השלחן סימן יז אות יד), שיש נוהגים בעטיפת הטלית לכסות כל הפנים והעינים, ודייקו כן מלשון שלחן ערוך הגאון רבי זלמן סי' ח', שכתב, לכסות הראש עם הפנים עד הגומות שבלחי למטה מפיו, וחשבו שהכוונה להמשיך הטלית מעל הראש לכסות כל חלק העליון של הפנים והחוטם עד פיו. וזה תמוה מאוד, שהרי בודאי אין זו עטיפת הישמעאלים כאשר עינינו הרואות, שאילו היו מכסים עיניהם לא היו מוצאים ידיהם ורגליהם בלכתם, אלא פשוט שכוונת הגאון רבי זלמן שישים הטלית על ראשו, ואחר כך ישליך צד הימין של הטלית על כתפו השמאלית באופן שיהיה סביב חלקת צוארו עד שיכסה את חלק התחתון של הפנים, דהיינו זקנו וסנטרו עד פיו. וזו היא עטיפת הישמעאלים. וראה לזה מורה דעה (סימן שפ). ולפלא שרבים טועים בזה ואין מי שימחה בידם. עת"ד. (ובספר נימוקי אורח חיים הנ"ל הבין דברי שלחן ערוך הגאון רבי זלמן שיכסה חלק העליון של הפנים עד למטה מפיו, ותמה עליו, שהרי יש ראיות ברורות שאין לעשות כן. ע"ש. אבל האמת היא כמו שפירש לנכון הגאון רבי אברהם חיים נאה ז"ל. ועיין עוד במאירי מועד קטן (טו ע"א) בד"ה אבל חייב בעטיפת הראש, ושם (כד) בד"ה כיסוי הראש. ע"ש). וגם הלום ראיתי להרה"ג רבי משה שטרן בשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ח') שהאריך לתמוה על הנוהגים לכסות הפנים והעינים בעטיפת הטלית, שמנהג זה הוא טעות גמור, כי לא יעלה על הדעת שהישמעאלים מתעטפים באופן כזה וכו'. ושוב מצא שכן כתב בנימוקי אורח חיים הנ"ל. ע"ש. אמנם ראיתי לידידינו הרב הגאון רבי אברהם דוד הורוץ שליט"א משטרסבורג, בשו"ת קנין תורה חלק א' (סימן ב'), שהאריך לקיים מנהג המכסים פניהם ועיניהם בטלית בשעת עטיפתם. ע"ש. אך במחכ"ת אין זה נכון לדינא, והעיקר כדברי האחרונים הנ"ל, שהעטיפה בטלית היא שמכסה סביב לצוארו וחלק התחתון של הפנים עד הגומות שבלחי מתחת לפיו. ועיין בשו"ת לחם שלמה (חלק אורח חיים סימן ג). ודו"ק.

אגב יש להעיר על הנוהגים שלא להתעטף בציצית, אלא מיד לאחר הברכה כורכים הטלית סביב הצואר ויורד מעל כתפיהם אל מול פניהם, באופן שהקצה האחד שיש בו שתי כנפות וציציות יורד כנגד פניהם מצד ימין, והקצה האחר לצד שמאל, וכך נשאר עליהם עד סוף התפלה, והעושים כן לא רק שלא יצאו ידי חובת המצוה, אלא גם ברכת להתעטף בציצית שבירכו, היא ברכה לבטלה. וכן מבואר במגן אברהם (סימן ח' סק"ב), שעיקר המצוה לכסות גופו בטלית, ולא שישאר מקופל או כרוך כנגד פניו. וכן פסק בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן ח' סק"ח), שיש למחות בידי העושים כן, שברכתם ברכה לבטלה. וגם אם מורידים מהטלית אחר הגב, אין זה מועיל כל כך. ובספר מעם לועז (סוף פרשת שלח לך), קרא עליהם ואותי השלכת אחרי גויך. ע"ש. וכן הרה"ג רבי רפאל אהרן בן שמעון בספר נהר מצרים (הלכות ציצית אות ד'), העיר למוסר אזנם של רוב ההמון במצרים שנוהגים לשלשל כל ארבע הכנפות כנגד פניהם, והטלית מקופל על צוארם, ולא די שלא קיימו מצות ציצית אלא גם הברכה היא לבטלה. (אלא אם כן התעטפו בטלית כעטיפת הישמעאלים בשעת הברכה). וסיים בדרך הלצה, שיש כאלה שנוהגים כן, ומנשקים הציצית פעמים ושלש, וכנראה שבזה חושבים לפייס את הציצית על אשר לא טוב עשו עמו, וראוי להוכיחם ולהשיבם מטעותם. עת"ד. וכיוצא בזה כתבו בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן צז) ובשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ה'). ע"ש + ובספר חקר הלכה חלק ב' (דף עח ע"ב) הביא מה שכתב השערי תשובה, שהמניחים הטלית על כתפיהם לא יצאו ידי חובת המצוה. וכתב להשיג על זה, שמלבד שזה סותר למה שכתב מרן המחבר ונכון שיכסה ראשו בטלית, משמע שאין זה אלא למצוה מן המובהר, ועוד שבשלחן ערוך /א"ח/ סימן י' סעיף ז' מבואר שמלבוש שאינו כיסוי הראש חייב בציצית, ואם כן איך נוכל לומר שלא יצאו ידי חובה בזה. ע"כ. ודבריו תמוהים, שהשערי תשובה שמקורו במגן אברהם הנ"ל, מיירי שמניח הטלית מקופל על כתפיו ומורידו כנגד פניו, ומכיון שגם גופו אינו מכוסה בטלית, לא יצא ידי חובה, ואילו מרן השלחן ערוך מדבר באופן שהטלית יורד על גופו, ורק אינו מכסה בו את ראשו. ולא קרב זה אל זה. וזה פשוט. ולכתחלה בודאי שיש לקנות טלית גדול המכסה רוב ככל גופו, ולאחר שיתעטף בו כנ"ל, יחזיר שתי ציציות לפניו, ושתים לאחוריו כדי שיהיה מסובב במצות. (לשון מרן השלחן ערוך /א"ח/ סימן ח' סעיף ד').

בסיכום: סדר עטיפת הטלית צריך להיות באופן כזה: מיד לאחר ברכת להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, כשארבע כנפות הטלית יורדות כנגד פניו, ולאחר מכן יש לאחוז את הצד הימני של הטלית ולהשליכו על כתפו השמאלית (וטוב שישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות), ואחר כך ישליך גם את הצד השמאלי שכנגד פניו לאחוריו על כתפו השמאלית, באופן שכל ארבע הכנפות יהיו מונחות מאחוריו, וישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות, ואחר כך יוריד הטלית על גופו, ויחזירם באופן שיהיו שתי כנפות הציציות לפניו, ושתים לאחוריו. ונכון שיכסה ראשו בטלית עד סוף התפלה. ויש להקפיד בשעת העטיפה שלא לכסות את כל הפנים והעינים, אלא העטיפה צריכה להיות סביב הצואר וחלק התחתון של הפנים, למטה מפיו, והנוהגים לכסות בשעת העטיפה את פניהם ועיניהם, מנהג טעות הוא בידם, ועליהם לשנות מנהגם, ולנהוג כמו שביארנו. וכן אלה שנוהגים לכרוך הטלית על צוארם וכל ארבע כנפות הציצית מול פניהם, אינם יוצאים ידי חובת המצוה, ומברכים ברכה לבטלה. ויש להעיר למוסר אזנם. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.